

Erkölc és tisztán szólás

(Juhász György: *Mezsgyén. Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány, 2013*)

A könyv alcíme, A határtalan Balkán világosan jelzi, hogy Juhász György magyarságkutatót évtizedek óta mi foglalkoztatja. Természetesen, a Balkán – középpontban a háborúba ájult Jugoszláviával –, de avval a csöppet sem kényelmes, sőt izgató „megszorítással” (egyúttal jó, ha jelezük: kiterjesztéssel), amely a szétesés folytán szaporodó utódállamokban a magyarság sorsát illeti. Az utóbbi pár évet egybefogó esszék, tanulmányok, vitacikkek világos gondolkodásmódot tükröznek. Egy megszenvedett, a külhoni (déli) katedrákon magyar nyelvet és irodalmat tanító irodalomtörténész, pedagógus – a történelem népeket, nemzetiségeket sarokba szorító galád-ságaival (Trianon) szemembenő szellemi ember – életútjának a dokumentumai.

Juhász Györgynek többek közt a népi irodalom nagyjai – Németh László, Tamási Áron, Kovács Imre, Szabó Dezső – nyitották fel a szemét. A későbbiekben ehhez hozzájött Szolzsenyicin, vagy épp a sokszor meggyalázott kishaza, a második otthon egy-egy jelesének, Szeli István irodalomtörténész professzornak és Gion Nándor írónak a példája. Szenzációs iskolák és tanítók – Sövény Aladár a japán és a kínai, meg ki tudja, hány nyelv tudósa, Polányi Imre, az ókori és a XX. századi történelemben egyaránt jártas történész, a már említett, csodált atyai mester, Szeli István, az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vezetője – élesítették az elméjét. Jobbára tiltott (dugáru) könyveket is a kezébe adva, hogy hű legyen a sok tapasztalás során meglelt, gyakorta nehézségek árán kiküzdött igazságához.

A fiatalkorában már diákkori pályázatot nyert „kistudós” – a korán meglelt igazságokhoz a

családi indíttatás is kellett – a bolyongásai során mindent magába szívott. Pécs, a kezdeti kilátó oly magas volt, a hivatástudat serkentője, hogy róla a mindenfajta értékre nyitott, minden porcikájában a magyarságkutatás mint szolgálat, mint életmód boldogságát megélt, nyílt *szókimondó* hihetetlen távolságokba látott. Mert akarjuk, nem akarjuk, ez alapozta meg „kamaszkora legszebb nyarát” – huszonhat éves korától a ljubljana-i Edvard Kardelj Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Összehasonlító Nyelvészeti és Orientalisztika Tanszékén hét évig oktathatta a magyart mint idegen nyelvet –, és ennek a korai lendületnek köszönhető a későbbi, sokszor zord élmények szellemi értéként való elraktározása is.

Ha Juhász a Balkán zűrös ügyein – a szerb-horvát ellentétén, a demográfiai robbanás révén történő átrendeződésen (az *Országok, népek vagy etnikumok...* című eszmefuttatás egyik jellegzetes alcíme a *Nagy-Szerbia helyett Nagy-Albánia?*), a partizánok által elkövetett magyar népiirtás indítóokain stb. – eltöprengve a legélesebben fogalmaz, hogyan is veszítené el dühét a szovjetek által elrabolt műkincsekről Mavrik László által évtizedekig gyűjtött lajstromok láttán. Ez utóbbi az állomásokat sűrűn soroló életrajzi esszé, a *Kárpótlás* egyik – van-e az igazságtalanságnál nagyobb igazságtalanság – forró pontja.

Minthogy az erkölcs aranyfedezete a *tisztán szólás*, nincs az a nagy „balkáni csavar” – a végső soron háborúba és népiirtásba torkoló „ki a nagyobb?”-verseny –, amely nem méretne meg az esszéista tollán. Csak egyetlen példát erre az ítélező, a homályt átvilágító elemi erejű fölháborodásra! A több részletből álló *Quo vadis, Szerbia?* című 2012-es tanulmányban olvasható: „Ha

*Az Aracs szerkesztőbizottsága nagy tisztelettel és még nagyobb szeretettel gratulál Szakolczay Lajos Széchenyi-díjához.

Szerbia az Unióhoz kíván csatlakozni, akkor annak alapértékeit, erkölcsi normáit, amelyek a görög civilizációban gyökereznek, is magáévá kell tennie. Szophoklész már a Krisztus előtti V. században örök érvényűvé tette drámájában, az *Antigonéban*, hogy a halottakat el kell temetni. Szinte hozzá kapcsolódik a kitűnő költő, Nagy Gáspár sora: »a gyilkosokat néven nevezni!« Mert azért az mégsem járja, hogy a szerb-jugoszláv partizánok által 1944/45-ben brutális kegyetlenséggel meggyilkolt ártatlan délvidéki magyarok, a borzalmas-barbár tettek elkövetése után majdnem hetven évvel még mindig temetőárkokban, útszéli horgosokban, döngutakban, betonlapok és buszmegállók alatt fekszenek. Napjainkban hatvan tömegsír van a Vajdaságban, amely magyar áldozatokat rejt, és ha a hozzátartozók, leszármazottak keresztek vagy síremlékeket állítanak, azt a vandálok azonnal kidöntik vagy festékekkel és bélsárral összekénik.” *A Hol sírjaink homorulnak...* szintén ebben a témakörben kutakodik, visszamenvén „Mindszenty bíboros (1947-es) és Gion Nándor (1971-es) sikolyáig”.

Európán kívül, Európán belül, az unión kívül, az unión belül? Politikai sakkjátszmák szerveződnek és dőlnek meg naponta. Juhász politikai élelátását – nincs az a tanulmány, amelyben nem olvashatnánk szinte axiómaszerű megállapításokat – statisztikák, számadatok támasztják alá. „Ha Bosznia-Hercegovina etnikailag újra »megmozdul«, az rávilágít majd a szerbiai muzulmánok megoldatlan helyzetére” – így a *Mit üzen a Balkán?* alcímű tanulmány, az *Országok, népek vagy etnikumok...*

A horvátországi magyarság sorsát tárgyaló *Célfotó* pedig nem másról regél, mint egy furcsa ellentmondásról: „A magyarság fogy, viszont érdekvédői szaporodnak” (két miniszervezet verseng egymással). „Mire a véres szerb katonai agresszió véget ér (1998. jan. 15.), Drávaszög újra »visszakapcsolódik« Horvátországhoz, s a menekültek nagyobb része lassan visszatér a fölégetett, lepusztított, kirabolt, szellemileg és fizikailag megbecstelenített területekre. Ismét aktuálissá válik a népszámlálás, amely 26%-os, drámai magyar népességfogyást, 16 595 főt mutat, 2001-ben.”

A friss, nem lélekvidító népszámlálási adatok és a két autonómiakísélet közt tallózva nem vé-

letlenül kérdeztetik meg: „Nem inkább egy olyan etnikai-területi-gazdasági autonómia lenne a magyar megmaradás záloga, amely ott – Adán, Csókán, Kishegyesen, Magyarkanizsán, Zentán, Szabadkán, Óbecsén, Törökkanizsán – jönne létre, ahol még magyar többség és jelentős kisebbség van a Ferenc csatornáig?” Ebből a mondatból mi más volna a „meghosszabbított” kulcsszó, mint „a magyar megmaradás záloga”! Aligha tévedünk, ha úgy véljük, hogy ez a törvényerejű óhaj az egész életműre kivetíthető.

Juhász pontosan értelmez, bravúrosan elemez, s ha szükséges, kegyetlen is. Így kerül – megvesszőzés során – górcső alá a külföldi ünnepeink körüli megannyi zavar (*Ünnepeink rendjéről, március 15-én*), hivatalosaink és a Balassi Intézet nem egészen céltudatos tevékenysége (*Magyarság? Tudomány? Magyarságtudomány?*) s nem utolsósorban Gerold László idézetek garmadája-ra épülő Gion Nándor-monográfiája (*Hol jár most a virágos katona?*).

Magyarság- és népességtudományi, politikai és helytörténeti tanulmányait-esszéit logikus okfejtés, néha lírába is átmenő hang (ez utóbbit főképp a családi és a mestereire való emlékezésben érezni) tartja mederben. Irodalmi jellegű portréiban – *A Tanár Úr, aki túlélte Jugoszláviát; Egy életre szóló találkozás* (Szeli István), *Börtönálmok* (Gion Nándor), *A szerkesztőfejedelem nélkül* (Hornyik Miklós) – tudás, érzelem, értéktudat, az egyetemes magyar irodalomba való betagozódás megannyi ismerve ötvöződik.

Magam is érzem – sok évtizedes vita – Újvidék kiemelését Szabadka rovására, s azt is látom, hogy az Új Symposion alkotói miképp feleltek meg a „jugoszláv elvárásoknak”. Az avantgárd (Új Symposion) nem minden gesztusa elítélendő azonban. Ebben vitatkozom a kötet szerzőjével. Domonkos István 1971-es poémája, a *Kormányeltörésben* például remekmű. A „nemzetköziség”, főképp, ha a politika adja a ragasztóanyagot, divatosan *kemény keksz*, még aki nem akarja, az is sokáig fogja rágni.

Ám bennünket jobban érdekel a magyarság helyzete (a megmaradás záloga) és jövőképe. Juhász ebben a nem is annyira egyszerű *nemzetvédő* harcban méltó partner. Amit megannyi cselekedete mellett *Mezsgyén* című tanulmány- és esszékötete is bizonyít.